

VASVÁRI ZOLTÁN: EGYÜD ÁRPÁD (1921-1983)

Itt lengek lobogó jelképeimmel,
 földutak horhosain át
 lábak táncába rejtezem.
 Szittyó-tűz, elnyűtt öregeink
 naponta fölhúrozott életében.
 Ott lakom én, hallom zaját a nagy zsinatnak...
 Virrasztom magamat, magunkat,
 hogy minden kint kiénekeljete!

[MATYIKÓ SEBESTYÉN József: *Tékozló, boldog bolyongás.*
In memoriam Együd Árpád]

Különös, egyedi életutat bejárt munkása volt a magyar néprajztudománynak a sajnálatosan korán, hatvankét éves korában elhunyt Együd Árpád. A 20. századi magyar etnográfia kiemelkedő szorgalmú gyűjtői, terepmunkásai közé tartozott, hasonlóan, mint a Somogyban is rengeteget gyűjtő, és vele egy évben, sőt hónapban született Erdélyi Zsuzsanna, vagy a mára kicsit elfelejtett, keveset emlegetett, szintén nem intézményesen képzett, kiváló cigánykutató, Erdős Kamill.

Együd Árpád a Hont – ma Pest – megyei Perőcsényben született 1921. január 30-án. Perőcsényi parasztcsalád gyermekeként látta meg a napvilágot a Tésai utca 233. (ma Kossuth Lajos utca 51.) szám alatti házban.

Kilencévesen jutott félárvaságra, édesanyja korai, hirtelen halála miatt. Édesapja és Irma nagynénje nevelte. Leskó László így ír Együd gyermekéveiről az 1984-es *Honismeret*-ben megjelent emlékezésében: „Népfí volt, plebejusszármazék; a borszönybeli Perőcsényben született. Célszerű, de lélekkel teli patriarchális családban éltek; a nagytyai házból hozta útravalóját: a becsületet, a munkaszeretetet, a kitarást. Kísérői voltak ezek a balassagyarmati gimnáziumban is.”

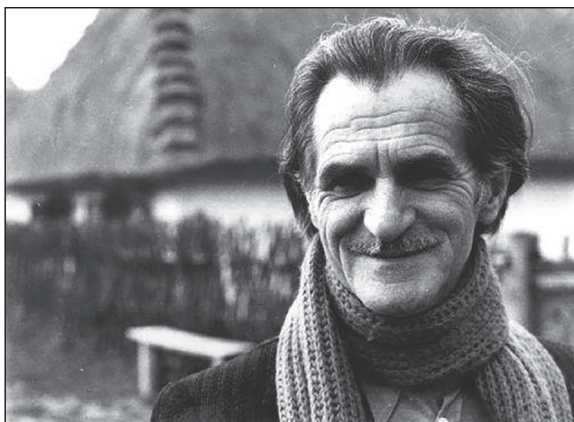
Gimnáziumi tanulmányait 1933-tól Balassagyarmaton végezte, a Balassi Bálint Reálgimnáziumban. Érettségije után a budapesti Magyar Testnevelési Főiskolára iratkozott be, még a háború kitörése előtt. Kiváló talaj- és szertornász volt.

Főiskolásként először érzett rá az igazi élethivatásra, a néptánc, a népzene kutatásának fontosságára. Csak 1946-ban végzett, szerezte meg testnevelő tanári diplomáját, mert közbejött egy háború, tetézve hadifogsággal. Holt hírért keltették, de ő hazatért.

Pályakezdő tanárként Somogyba, haláláig forrón szeretett, véletlenül kapott, de örömmel és hűséggel vállalt páttriájába került. Tizennégy évig volt a Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium tanára Csurgón, három évig a Somogy Megyei Népművészeti Tanácsadó vezetője. 1963-tól már a siófoki Perczel Mór Gimnáziumban tanított. Nevéhez fűződik többek között az ország első diák tánccsoportjának (1947), valamint a siófoki Balaton Táncegyüttesnek (1964) a megalakítása.

1970-ben a siófoki Kálmán Imre Emlékház vezetője lett, egy évvel később pedig – Takáts Gyula igazgatása alatt – a Somogy megyei múzeumi szervezet nép-

rajzos-muzeológusa. 1973-ban Bakay Kornél megyei múzeumigazgató megbízta a Marcali Helytörténeti és Munkásmozgalmi Múzeum vezetésével, majd a megyei múzeum igazgatóhelyettesévé nevezte ki. Ebben a beosztásában még egy évtizedig szolgálhatta fáradhatatlan szorgalommal a néprajz, a muzeológia és a közművelődés ügyét. Napi tizenhat órát dolgozott, lobogó lelkesedéssel, „két végén égetve a gyertyát”. Szolgált, bár ő is tudta, barátai is érezték, alkatához, vágyaihoz, ambícióihoz nem illő feladattal kénytelen megbirkózni.

„Kutató-feldolgozó igényének nem felelt meg ez a pozíció! Szeretett volna lemondani, és tudományos főmunkatársként dolgozni tovább, mert úgy többet foglalkozhatott volna a népelet kutatásával” – írja monográfiájában róla Matyikó Sebestyén József. Utolsó évében valósult meg ez a kívánsága, tudományos főmunkatársként dolgozhatott a múzeumban.

Együd Árpád 1983. augusztus 17-én hunyt el.

Együd néprajzi ismereteit, gyűjtői módszereit nem intézményes képzés keretében szerezte. A népi kultúra iránti elkötelezettségét, mély érdeklődését otthonról, falujából, családjából hozta. Testnevelő tanárként érzett rá, mennyire hasznosan lehet felhasználni a néptáncokat, a népi sportjátékokat a fiatalság testi nevelésében. Ezeket kezdő tanár korától alkalmazta pedagógiai gyakorlatában, egyik legfontosabb tanulmánya is e tárgykörben született (*Népi sportszerű játékok Somogyban*, 1981.).

Döntő hatással volt rá Molnár István, a siófoki népfőiskola vezetője, akitől elsajátította a kutatás módszereit. Néptáncsoportokat szervezett szerte Somogyban, és szakmai tanácsokkal s mindennel, amire szükség volt, segítette munkájukat. Az ötvenes évektől kezdődően egyre nagyobb intenzitással kezdett a módszeres somogyi néprajzi gyűjtőmunkához. Autón, motorbiciklin, kerékpáron, lovas kocsin vagy gyalog, mikor mire volt lehetőség, keresztül-kasul bejárta a megyét, igyekezett mindenhová eljutni, ahonnan értékes néprajzi adatot remélhetett. Leskó László így írt a lázas évek munkájáról már idézett emlékezésében: „Mindenkint ismert, mindenki ismerte Somogyban. Hóna alatt már-már testrészévé vált kis magnetofonjával megfordult a legeldugottabb kisközségben, majorban is; járt gépkocsin, döcögött szekéren, karikázott kerékpáron, ott volt a búcsúi forgatagban, fényes lagzikon, folklór-ünnepek színpadjai mögött – kincskeresőben. És Művé fogant a hangyszorgalom, a munka. Országos elismerést váltott ki – nem érdemelné meg újabb, s most már hivatásos kiadótól a megjelentetést? – a *Somogyi népköltészet* című vastag, tekintélyes, arannyal sem mérhető értékű könyve, majd a *Kaposváron megverték a rézdobot* című gyűjteményes kötete, száz somogyi népdallal.”

A hivatalos véleményezők, a néprajztudomány szakmai szervezetei, intézmé-

neyei, ha róla írtak, kénytelenek voltak a sablonokat félretolni, és elismeréssel illetni munkásságát. Matyikó Sebestyén József, a siófoki múzeumban utódja mesterének tekintette Együd Árpádot. Halála évében készített vele életinterjút a *Somogyi Honismereti Híradó*ban, majd 1997-ben kismonográfiában mutatta be életét és munkásságát, tisztelegve mestere előtt.

Együd Árpádot életében több kitüntetéssel is megbecsülték: tanárként sportkitüntetésekkel, népművelői, hagyománymentési ténykedéséért kétszer is Szocialista Kultúráért érmet, majd a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta. Pálóczi Horváth Ádám megyei közművelődési díjjal is kitüntették. S mégis valahogy mégsem esett elég szó róla, munkájáról. Talán mert sohasem tolakodott előtérbe; a néprajztudomány szürke eminenciásaként dolgozott. Megszállott volt, aki nemcsak a néprajzi gyűjtő- és rendszerező munkában volt az ország egyik legjelesebb szakembere, de ha kellett, tárlatvezetéssel agitált, felkereste a somogyi kisiskolák honismereti szakköreit, hogy segítsen; rádiós és televíziós vetélkedők szervezője volt, somogyi mindeneként tevékenykedett.

Együd Árpád utóélete ellentmondásos. A *Magyar Néprajzi Lexikon*ban nem szerepel a neve. A *Magyar Néprajz V. Népköltészet* kötetében A népballada-kutatás története fejezetben Kriza Ildikó Vikár somogyi munkásságának folytatójaként említi Együd Árpádot, akinek sikerült addig ismeretlen ballada altípusokat feltárnia. Az Archaikus népi imádságok fejezetben pedig Erdélyi Zsuzsanna említi Együd 1975-ban megjelent *Somogyi népköltészet* című művét, amelyben az akkoriban frissen ismertté vált műfaj már megjelent. „A népi imádságok, az apokrif imák százait gyűjtötte össze, ezek közül néhányat meg is jelentetett. Olyan archaikus fohászokat gyűjtött, amelyeknek egy-két változatát már a XVI. században Bornemissza Péter is feljegyzett bajelhárító esdeklésként” – írja monográfiájában Matyikó Sebestyén József Együd ezen gyűjtéseiről. A népzene gyűjtés kapcsán a *Magyar néprajz VI.* kötetében a Vargyas Lajos írta Magyar népzene fejezet kutatástörténeti bevezetője egy mondatban hivatkozik Együd Árpádra, mások mellett megemlítve nevét, mint a határainkon belül működő, egy-egy területre specializálódó gyűjtőjét. A kötet végi bibliográfia egy művét tartalmazza: *Somogyi népköltészet*, Kaposvár, 1975.

Szűkebb választott pátriája, Somogy méltón őrzi emlékét, és próbálja ápolni és közzétenni nagy jelentőségű munkája hagyatékát. Kaposvárattól művelődési központ viseli a nevét, a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága pedig a tudományos hagyaték ápolására, a páratlan értékű gyűjtési anyag rendszerezésére, digitalizálására és feldolgozására külön csoportot hozott létre. A hagyaték három nagy részből áll: hangzó-, kézirat és archív filmanyagból. A hangzóanyag – 288 magnószalag és félszáz kazetta – részben Együd Árpád korábban publikált gyűjtéseit őrzi, részben kiadatlan anyagát. A gyűjtések zöme somogyi, de Együd gyűjtött Erdélyben és szülőfalujában, Perőcsényben, amelynek népi kultúrájáról monográfiát szeretett volna készíteni. Fájdalmasan befejezetlen életművében erre már nem került sor. Ennek elvégzése a jelen és jövő néprajzos nemzedékeinek a feladata – a mi feladatunk – maradt.